

Roman Zimand

Est modus in rebus?

Teksty : teoria literatury, krytyka, interpretacja nr 2 (38), 163-165

1978

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Próbuje uporządkować w czytelny system — zespół wyobrażeń pisarskich ujmujących sytuację „naszego” uniwersum, zagrożonego przez wrogą obecność „ich”. Pierwsza wizja — społecznie reglamentowana — podlega zabiegom mistyfikacji i karnawalizacji, które chronią „zbiorowość swojaków” przed niebezpieczeństwem najzupełniej przeciw realnym. Druga jest już wewnętrznie zdialogizowana. Tacy poeci jak Baczyński czy Gajcy podejmują polemikę z wrogiem i kreślą obraz rzeczywistości nierównie bardziej zawiły niż twórcy o mentalności etnocentrycznej. Trzecia wizja jest domeną poezji chłopskiej i partyzanckiej. Wiąże się wyraźnie z polską tradycją poezji tyrtejskiej. Nasz świat, walka i poświęcenie ulegają tu nieustannej sakralizacji.

Ograniczona do trzech wyraźniejszych i uproszczona w streszczeniu prezentacja — nie wystarcza. Po tym otwiera się bowiem możliwość badania, w jakim stopniu wymienione typy opisu rzeczywistości znajdują odzwierciedlenie w *słowie i obrazie* poetyckim i z jakiego repertuaru *gatunkowego* korzystają.

Brak takiej perspektywy nie przekreśla jednak najważniejszej zalety książki, którą jest odważne i w założeniu systemowe uporządkowanie mniej lub bardziej skonwencjonalizowanych zjawisk poezji okupacyjnej. Założenia badawcze autora dalekie są od banalnej propagandowości. Jego formuła analityczna i interpretacyjna jest mimo wszystko jedną z najciekawszych reakcji na sformułowane przez Janusza Sławińskiego *Zaproszenie do tematu*¹². W ten sposób wypełnia się powoli luka w opisie procesu historycznoliterackiego, w opisie tak trudno poddającej się porządkowaniu rzeczywistości pisarstwa okupacyjnego.

Anna Legeżyńska, Wojciech Wielopolski

Est modus in rebus?

Nie jest niestety prawdą, by we wszystkich rzeczach była miara. Nie ma jej na przykład w publikacjach naukowych. Stąd paradoksalna sytuacja: na jednym biegunie zalew publikacji (takich co, instytucjonalnie, zaliczone być powinny do nauki), na drugim zaś niemożność publikacji (która to niemożność nawet instytucjonalnie nie ma z nauką nic wspólnego). Niemożność (brak papieru i różne inne takie), siłą rzeczy, jest niewidoczna; zalew publikacji jest namacalny, naoczny, wymierny. Co się tyczy niemożności, to „nie jestem tak szalony, bym publicznie cokolwiek

¹² J. Sławiński: *Zaproszenie do tematu*. „Teksty” 1974 nr 5.

mniemał albo i nie mniemał”. Co robić z zalewem — naprawdę nie wiem.

Przeczytałem właśnie książkę — pracę doktorską — pani Elisabeth Beyerly pt. *The Europocentric Historiography of Russia. An Analysis of the Contribution by Russian Emigre Historians in the USA, 1925—1955, Concerning 19th Century Russia* (Haga—Paryż 1973). Jak każdy z nas, zawodowo parających się humanistyką, autorka usiłuje w jakiś sposób poradzić sobie z klęską zalewu. Jej metoda daje się nawet przedstawić ilościowo.

I tak (przykładowo):

przedmowa — 6 stron tekstu głównego (garmond) i 15 stron przypisów (petit na petit);

rozdział II — 10 stron tekstu głównego i 20 stron przypisów (szryft jak wyżej);

rozdział IV — 13 stron tekstu głównego i 38 stron przypisów;

rozdział VI — 18 stron tekstu głównego i 37 stron przypisów.

Osobiście bardzo lubię przypisy i gdyby mi się kiedyś udało wydać książkę, to bardzo bym chciał, by ją czytano wraz z przypisami. Jednak lektura przypisów do pracy pani Beyerly (a to chyba ponad dwie trzecie tekstu) sprawiła mi pewną trudność. W rozdziale IV jest ich np. 212 i odnoszą się nie tylko do tekstu tego rozdziału, ale i do przypisów w innych rozdziałach. Toteż czytanie polega tu głównie na szukaniu. Najpierw szukamy — powiedzmy — przypisu X do rozdziału IV, potem przypisu Y do rozdziału I (z nim bowiem związany jest przypis X), potem znów szukamy tego miejsca w tekście głównym, od którego rozpoczęliśmy poszukiwania.

Nie chciałbym być źle zrozumiany: nie jest moim celem wykpienie nieznaney mi koleżanki po fachu, która w ramach swego doktoratu wykonała pracę zaiste katorżniczą. Pani Beyerly jest na pewno osobą bardzo skrupulatną; odnotowuje np., że takiej czy innej pozycji, wymienionej w bibliografii, nie widziała. Co ważniejsze, przypisy do *The Europocentric Historiography of Russia* przeczytałem z dużym dla siebie pożytkiem (o tekście głównym nie mógłbym tego twierdzić z taką stanowczością). Powtarzam więc: nie o to mi chodzi, by obśmiać nieznaną i na pewno pracowitą koleżankę. Jeśli książka pani Beyerly robi wrażenie trochę dziwacznej, to w gruncie rzeczy dlatego jedynie, że w pigułce prezentuje sytuację, wobec jakiej wszystkich nas stawia zalew publikacji.

Roman Zimand

PS. Istnieje radykalny sposób obrony przed powodzią słowa drukowanego: nie czytać, pisać samemu, niech się inni męczą. Lekarstwo to — nader indywidualistyczne — we wszystkich znanych realizacjach nie jest lepsze od choroby.

PPS. Z polskich uczonych pani Beyerly wymienia Oskara Haleckiego oraz Jerzego J. Wiatra. Na tego ostatniego powołuje się jako na autorytet w przedmiocie doniosłości sądów moralnych dla poznania historycznego. Tego nie wymyśliłby nawet nieboszczyk Paweł Beylin.

R.Z.